

Asia: VN/23407/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Palkansaajat rahoittavat oman aikuiskoulutustuksensa

Hallituksen esityksellä kumottaisiin aikuiskoulutusetuuksista annettu laki ja vuorotteluvapaalaki sekä lakkautettaisiin aikuiskoulutustuki, ammattitutkintostipendi ja vuorotteluvapaajärjestelmä 1.8.2024 alkaen.

Talentia keskittyy lausunnossaan erityisesti palkansaajien aikuiskoulutustukeen. Aikuiskoulutustuen tarkoituksena on tukea työssä olevien ammattitaidon kehittämistä ja ylläpitoa myöntämällä yleistä opintotukea korkeampaa taloudellista tukea opiskelun ajalle. Tuen taustalla on vaikuttanut huoli riittävästä ammattilaisten määrästä. Palkansaajien aikuiskoulutustuki rahoitetaan niin työntekijöiden kuin työnantajien maksamilla työttömyysvakuutusmaksuilla. Siten sen lakkauttaminen ei vähennä julkisia menoja, mikä on ristiriitaisesti yksi esityksen tavoitteista.

Aikuiskoulutustuki lisää sosiaalialan korkeakoulutettujen osaamista ja työvoiman tarjontaa

Talentian jäseninä olevat sosiaalialan laillistetut ammattihenkilöt sekä varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat rahoittaneet aikuiskoulutustuella niin erilaista ammatillista muunto-, jatko- ja täydennyskoulutusta kuin ammatillisen kelpoisuuden sosiaalihuollon laillistettujen ammattihenkilöiden tai varhaiskasvatuksen opettajan ja sosionomin tehtäviin tuottavia opintoja.

Hallituksen esityksenkin mukaan he ovat edistäneet näin sekä omaa osaamistaan että henkilöstön saatavuutta sosiaali-, terveys- ja kasvatusaloilla: Toimialoittaisessa tarkastelussa palkansaajien aikuiskoulutustuen käyttö painottuu erityisesti sosiaali- ja terveysaloille, jotka vuonna 2021 edustivat

19 prosenttia työllisistä ja 36 prosenttia tuensaajista. Vuonna 2022 opiskeltavista aloista suosituin ala tuensaajien keskuudessa oli sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala (33 prosenttia). Tutkintojen tasolla on huomattava, että sosiaalialan sosionomeista noin joka viides oli vuosina 2018–2021 saanut valmistumista edeltävinä vuosina aikuiskoulutustukea. Huolimatta aikuiskoulutustuen laajasta käyttötarpeesta sosiaali- ja terveysaloilla ei aikuiskoulutustuen lakkauttamisen vaikutuksista työvoimapulasta kärsivälle sosiaali- ja terveysalalle hallituksen esitykseen kuitenkaan sisälly riittäviä arvioita.

Hallituksen esityksen mukaan aikuiskoulutustuen lakkauttamisella ei arvioida olevan merkittäviä negatiivisia vaikutuksia työssä jaksamiseen ja työurien pituuteen. Työllisyysrahaston vuoden 2023 tutkimus aikuiskoulutustuen koetuista vaikutuksista kuitenkin toteaa, että enemmistö vastaajista koki kuormitusta nykyisessä työssään, pohti alan vaihtoa, koki tarvitsevansa korkeamman tutkinnon tai halusi kehittyä oma-aloitteisesti nykyisessä työssään. Työllisyysrahaston mukaan työn kuormittavuuteen liittyvien tutkimustulosten huomioon ottaminen osoittaa, että tuki on erittäin hyödyllinen myös korkeakoulutetuille. Vastaajista 66 % koki, että opintovapaa vaikutti työssäjaksamiseen merkittävästi myös opintojen jälkeen. Tutkimukseen vastanneista lähes kolmannes työskenteli sosiaali- ja terveysalalla.

Talentia kiinnittää huomiota siihen, että sosiaalialalla osaamisen kehittäminen ja lisäkouluttautuminen on merkittävä työmotivaatioon, työn imuun ja työhyvinvointiin vaikuttava tekijä. Aikuiskoulutuksen avulla voidaan tukea työkykyisyyttä, mahdollistaa uralla etenemistä tai uuteen tehtävään siirtymistä. Tämä puolestaan lisää työssä jaksamista ja pidentää työuria. Huomattava on, että erityisesti sosiaalialalla ja varhaiskasvatuksessa on Kevan julkisen alan työhyvinvointi 2022 tutkimuksen mukaan henkinen kuormitus kasvanut ja samalla kokemus työkyvystä uhkaa heikentyä. Samanaikaisen työvoimapulan kanssa yhtälö on haastava. Työvoiman saatavuuteen ja hyvinvointiin vastaamiseksi erilaiset taloudelliset tuet hankkia uutta osaamista matalapalkkaisilla naisvaltaisilla aloilla ovat tärkeä väline. Etlan vuoden 2021 tutkimuksen mukaan myös aikuiskoulutustuen työllisyys- ja ansiovaikutukset ovat suurimpia sosiaali- ja terveysalalla.

Aikuiskoulutustuen ohella hallituksen esityksellä lakkautettaisiin myös vuorotteluvapaaajärjestelmä. Vuorotteluvapaa painottuu hallituksen esityksen mukaan niin ikään terveys- ja sosiaalipalveluihin sekä koulutukseen: vuorottelukorvausta vuonna 2021 saaneista noin kolmannes työskenteli terveys- ja sosiaalialalla, kun kaikista työllisistä osuus oli noin 18 prosenttia. Vastaavasti koulutusalaalla työskenteli noin 15 prosenttia vuorottelukorvauksen saaneista, mikä on noin kaksinkertainen osuus kaikkiin työllisiin verrattuna. Vuorottelukorvausta vuonna 2022 saaneista naisten osuus oli 68 prosenttia. Näin vuorotteluvapaaajärjestelmän lakkauttamisen vaikutukset kohdistuvat siten enemmän naisiin kuin miehiin.

Aikuiskoulutuksen lakkauttaminen ilman uutta tukimuotoa ei ole mahdollista

Talentia vastustaa esitettyä aikuiskoulutuksen lakkauttamista. Sen sijaan tulee valmistella uusi tukimuoto, joka vastaa sosiaali- ja kasvatustalouden korkeakoulutettujen osaamisen kehittämisen tarpeisiin työurien kestävyyttä ja työelämän tasa-arvoa samalla edistäen. Huomioon on otettava myös kansallinen tavoite korkeakoulutettujen määrän lisäämisestä.

Nyt aikuiskoulutustukea korvaavan etuuden valmistelutyö on kesken eikä se ole myöskään laajasti kommentoitavissa. Vasta uuden laajapohjaista kannatusta saaneen aikuiskoulutustukea vastaavan tukimuodon sääntelyn hyväksymisen yhteydessä voitaisiin palkansaajien aikuiskoulutustuki nyky muodossaan lakkauttaa.

Uuden tukimuodon tulee soveltua joustavasti erilaisiin elämäntilanteisiin. Tukea tulee olla mahdollista käyttää niin osaamistason nostamiseen esimerkiksi eri EQF-tasolta toiselle sekä samalla EQF-tasolla tapahtuvan erikoistavan osaamisen hankkimiseen. Tuen tulee soveltua myös säännellyn ammatillisen pätevöitymisen opiskeluun kuten esimerkiksi varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuuden hankkimiseen. Varhaiskasvatuksen vuonna 2030 lakisääteiseksi tulevan päiväkodin henkilöstön rakenne edellyttää merkittävää lisäystä varhaiskasvatuksen sosionomien määrässä. Tämän tavoitteen saavuttamisessa on kouluttautumista tukevilla etuuksilla huomattava merkitys.

Lainapainotteisuus ei naisvaltaisten ja matalapalkkaisten sosiaali- ja kasvatustalouden näkökulmasta ole mahdollinen elementti uudessa tukimuodossa. Tässä yhteydessä on otettava huomioon lisäksi se, että sosiaalialan korkeakoulututkintoihin sisältyy laajoja harjoittelujaksoja, jotka eivät välttämättä ole palkallisia kuten hallituksen esityksessäkin todetaan.

Hallituksen esityksen muissa toteuttamisvaihtoehtoissa tuodaan esiin mahdollisuus kehittää tuen kohdentumista siten, että tuettavaan koulutukseen sisällytettäisiin tarveharkintaa. Tukea myönnettäisiin tällöin esimerkiksi vain sellaisille koulutusaloille, joilla on pulaa koulutetusta työvoimasta, jolloin tuki vastaisi paremmin työmarkkinoiden tarpeisiin. Talentia kannattaa tämän vaihtoehdon perusteellisempaa jatkoselvittämistä.

Manssila Jaana
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia